

ANNI PAULINI PEREGRINATIO

24. června – 5. července 2009

AMALFI

Sv. Ondřej, Protóklitos

/promluva Benedikta XVI. při střeďeční generální audienci, 14. června 2006 na náměstí sv. Petra/

Drazí bratři a sestry,
v posledních dvou katechezích jsme mluvili o postavě sv. Petra. Nyní chceme, nakolik nám to prameny dovolí, poznat trochu blíže i ostatních jedenáct apoštolů. Proto dnes promluvíme o svatém Ondřeji, bratru Šimona Petra; také on byl jedním ze Dvanácti. První charakteristika, která na Ondřeji upoutává pozornost, je jméno: není hebrejské, jak by se dalo očekávat, ale řecké, což je nepřehlédnutelným znakem jisté kulturní otevřenosti jeho rodiny. Nacházíme se v Galileji, kde řecký jazyk a kultura jsou do značné míry zastoupeny.

V seznamech Dvanácti zaujímá Ondřej druhé místo, jako u Matouše (10,1-4) a Lukáše (6,13-16), nebo čtvrté místo jako u Marka

SOCHA SV. ONDŘEJE, katedrála v Amalfi

(3,13-18) a ve Skutcích apoštolů (1,13-14).

Každopádně se v prvních křesťanských komunitách jistě těšil velké vážnosti. Z evangelií jasně vyplývá pokrevní vztah mezi Petrem a Ondřejem, stejně jako společné povolání, s nímž se na ně Ježíš obrátil. Čtete tu: „Když se Ježíš ubíral podél Galilejského moře uviděl dva bratry, Šimona, zvaného Petr, a jeho bratra Ondřeje, jak vrhají síť do moře, byli totiž rybáři. Řekl jim: „Pojďte za mnou a udělám z vás rybáře lidí“ (Mt 4,18-19; Mk 1,16-17). Ze čtvrtého evangelia vyplývá další významná zvláštnost: Ondřej byl nejprve učedníkem Jana Křtitele; to nám dokazuje, že byl mužem, který hledal, který sdílel naději Izraele, který chtěl co nejlépe poznat slovo Pána, skutečnost přítomného Pána. Byl skutečně mužem víry a naděje; a od Jana Křtitele jednoho dne slyšel, jak prohlašuje Ježíše za „beránka Božího“ (Jan 1,36); povstal tedy a spolu s dalším nejmenovaným učedníkem následoval Ježíše, Toho, jehož Jan nazval „beránkem Božím“. Evangelista říká: „viděli, kde bydlí a ten den zůstali u něho“ (Jan 1,37-39). Ondřej se tedy těšil vzácným okamžikům Ježíšovy blízkosti. Vyprávění pokračuje významnou poznámkou: „Jeden z těch dvou učedníků, který slyšel Janova slova a šel za ním byl Ondřej, bratr Šimona Petra. Ten jako první našel svého bratra Šimona a řekl mu: „Nalezli jsme Mesiáše – to přeloženo znamená Kristus – a přivedl ho k Ježíšovi“ (Jan 1,40-43), čímž okamžitě projevil nevšedního apoštolského ducha. Ondřej byl tedy prvním z apoštolů, který byl povolán následovat Ježíše. Právě proto jej byzantská liturgie uctívá titulem *Protóklitos*, jenž doslova znamená „první povoláný“.

Je také jisté, že vzhledem k bratrskému vztahu Petra a Ondřeje se Církev v Římě a Konstantinopoli vnímají zvláštním způsobem jako sesterské Církve. Můj předchůdce Pavel VI., aby tento vztah zdůraznil, vrátil v roce 1964 vzácnou relikvii svatého Ondřeje - až do této doby uchovávanou ve vatikánské bazilice -, pravoslavnému biskupu-metropolitovi města Patrasu v Řecku, kde byl podle tradice apoštol ukřižován.

Evangelijní tradice zvláště připomínají jméno Ondřeje při jiných třech příležitostech, které nám dávají poznat tohoto muže trochu více. Prvním je rozmnožení chlebů v Galileji. V tomto úryvku se právě Ondřej zmínil Ježíšovi o přítomnosti chlapce, který měl sebou pět ječných chlebů a dvě ryby: trochu málo – jak podotkl – pro všechny lidi, kteří se na tom místě sešli (srv. Jan 6,8-9). V tomto případě zasluhuje důraz Ondřejův realizmus: vzpomněl chlapce, - proto se ptá: „Ale co je to pro tolik lidí?“ (*tamtéž*) - a uvědomil si také nedostatečnost jeho skrovných zásob. Nicméně Ježíš se dokázal postarat, aby bylo dostatek pro celé množství lidí, co si ho přišli poslechnout. - Druhá příležitost se naskytl v Jeruzalémě. Při odchodu z města jeden učedník zmínil Ježíšovi úchvatný pohled na mohutné hradby, které obléhaly chrám. Mistrova odpověď byla překvapivá: řekl, že z těch hradeb nezůstane kámen na kameni. Tehdy se ho Ondřej společně s Petrem, Jakubem a Janem zeptali: „Řekni nám, kdy se to stane a jaké bude znamení, že se to všechno už naplňuje?“ (Mk 13,1-4). V odpovědi na tuto otázku Ježíš pronesl důležitou řeč o zničení Jeruzaléma a o konci světa, přičemž vybídl své učedníky, aby prozíravě četli znamení časů a vždy zůstali bdělí. Z té události můžeme vyvodit, že se nesmíme obávat klást Ježíšovi otázky, ale zároveň musíme být ochotni přijmout učení, které nám nabízí, i když jsou překvapivá a obtížná.

V evangeliích je nakonec zaznamenána třetí Ondřejova iniciativa. Dějištěm je opět Jeruzalém, krátce před utrpením. K slavení Paschy – vypráví Jan - přišli do svatého města i někteří Řekové, pravděpodobně proselyté nebo bohobojní věřící, aby se o svátku Paschy

klaněli Bohu Izraele. Ondřej a Filip, dva apoštolové s řeckými jmény, dělají této malé skupině Řeků tlumočníky a prostředníky u Ježíše. Pánova odpověď na jejich prosbu se jeví – jako tomu bývá často v Janově evangeliu – záhadná, avšak právě proto vystupuje její bohatý význam. Ježíš říká dvěma učedníkům a skrze ně, řeckému světu: „Přišla hodina, kdy Syn člověka bude oslaven. Amen, amen, pravím vám: Jestliže pšeničné zrnó nepadne do země a neodumře, zůstane samo, odumře-li však, přinese hojný užitek. (12,23-24). Co v této souvislosti ta slova znamenají? Ježíš chce říci: Ano, k setkání mezi mnou a Řeky dojde, nebude to ale prostý rozhovor mezi mnou a několika osobami, které žene především zvědavost. Mou smrtí, která se dá přirovnat k pšeničnému zrnó, co padá do země, nadejde hodina mého oslavení. Z mé smrti na kříži vzejde velká plodnost: „odumřelé pšeničné zrnko“ – symbol mého ukřižování – se ve vzkříšení stane chléb života pro svět; bude světlem pro národy a kultury. Ano, k setkání s řeckou duší, s řeckým světem, dojde v oné hloubce, na níž ukazuje pšeničné zrnó, které do sebe nasává síly země i nebe a stává se chlebem. Jinými slovy, Ježíš prorocky mluví o Církvi Řeků, Církvi pohanů, Církvi světa jako plodu své Paschy.

Pradávné tradice spatřují v Ondřejovi, který toto slovo tlumočil Řekům, nejen tlumočníka několika Řeků v právě zmíněném setkání s Ježíšem, nýbrž považují ho za apoštola Řeků ve létech, která následovala po Letnicích. Uvědomují nás, že ve zbývajícím životě byl hlasatelem a tlumočníkem Ježíše pro řecký svět. Petr, jeho bratr, dospěl z Jeruzaléma přes Antiochii do Říma, aby tam konal své všeobecné poslání. Ondřej byl naopak apoštolem řeckého světa: tak se v životě i ve smrti jeví jako opravdoví bratři - bratrství, které se symbolicky vyjadřuje ve zvláštním vztahu stolce římského a cařihradského, vskutku sesterských církví.

Pozdější tradice, jak jsem se zmínil, vypráví o Ondřejově smrti v Patrasu, kde i on podstoupil trest ukřižování. V tom svrchovaném okamžiku však, podobným způsobem jako bratr Petr, žádal, aby byl přibit na kříž odlišný od toho Ježíšova. V jeho případě jde o kříž ve tvaru písmene X, kdy je totiž příčně břevno skloněno, proto je nazýván „kříž sv. Ondřeje“. Krátce před svým ukřižováním - podle starobylého vyprávění (z počátku 6. století), nadepsaného: „Ondřejovo utrpení - měl apoštol říci: „Buď pozdraven, ó kříži, slavnostně uvedený Kristovým tělem a ozdobený jeho údy, jako vzácnými perlami. Dříve než na tebe Pán vystoupil, naháněl jsi pozemský strach. Nyní však, obdařen nebeskou láskou, jsi přijímán jako dar. Věřící vědí kolik je v tobě radosti, kolik máš připraveno darů. S jistotou tedy a naplněn radostí přicházím k tobě, abys i mne přijal jásajícího jako učedníka toho, který byl na tebe pověšen ... Ó blažený Kříži, který jsi přijal vznešenost a krásu Pánových údů!... Uchop mě a nes mě daleko od lidí a odevzdej mě mému Mistru, aby mě skrze tebe přijal ten, který mě skrze tebe vykoupil. Buď pozdraven ó Kříži, vskutku buď pozdraven!“ Jak patrnó, je tu velmi hluboká křesťanská spiritualita, která vidí v kříži nejen nástroj mučení, ale spíše nesrovnatelný prostředek plného připodobnění se Vykupiteli, pšeničnému Zrnó, padlému do země. Odtud se musíme naučit velmi důležité lekci: naše kříže nabývají hodnotu, jsou-li chápány a přijímány jako podíl na kříži Kristově, padne-li na ně odlesk jeho světla. Jen tímto Křížem jsou i naše utrpení zušlechtěna a nabývají svůj pravý smysl.

Apoštol Ondřej, nás tedy učí ochotně následovat Ježíše (srv. *Mt* 4,20; *Mk* 1,18), mluvit o Ném s nadšením všem, s nimiž se setkáme, a především pěstovat s Ním opravdu důvěrný vztah, s vědomím, že pouze v Ném můžeme najít poslední smysl svého života i své smrti.

AMALFI

„Den co den sem přicházejí tisíce turistů, aby obdivovali krásy kouzelné přírody a umění, jež proměnilo skály ve svatyně... Přijď a přines nám bohatství svého lidství, my bychom ti rádi nabídli vřoucnost našeho přátelství. Čekáme tě.“

(Beniamino Depalma, arcibiskup Amalfi-Cava de'Tirreni)

Amalfské pobřeží - pohled z Ravella

Jedinečným svědectvím o úloze, kterou měli obyvatelé Amalfí v šíření hodnot evangelia na Východě a zvláště v zemi Ježíšově jsou dějiny počátků Suverénního Maltézskeho řádu.

Řád maltézkých rytířů byl založen fra Gerardem Sassem, šlechticem z osady Scala, která se prostírá na amalfském pobřeží. Byl mužem „osvědčené svatosti, jenž po dlouhý čas a během války, jež vedla k dobytí Jeruzaléma křížáky (1. Křížová výprava v r. 1099) sloužil v městské nemocnici, založené Amalfskými. Mons. Cesario D'Amato, emeritní opat kláštera sv. Pavla za hradbami v Římě a historik amalfských kořenů, ve své knize *L'Origine dell'Ordine Ospedaliero di S. Giovanni di Gerusalemme* (1974) datuje založení amalfském nemocnice v Jeruzalémě do let 1020-1048. Podle zpráv, jež nacházíme v Dějinách Normanů, sepsaných v letech 1080-1089 montecassinským mnichem Amatem, byla nemocnice vybudována jistým Maurem, synem Pantaleona, „šlechtice z Amalfi, který žil bezustání před Bohem“. Mezi mnoha dobrými díly (daroval i bronzové brány domu v Amalfi, opatství na Montecassinu a sv. Pavla za hradbami) založil v Jeruzalémě

Katedrála byla postavena v IX. století. V roce 990 byla rozšířena, když dóže Mansone III. získal od papeže Jana XV. „její povýšení na biskupský kostel s hodností metropolitního chrámu“. V roce 1203 pak byl rekonstruován. V roce 1208 chrám prožíval nejprestižnější okamžik svých dějin, kromě toho, že byla už téměř dokončena jeho

architektonická struktura. Pietro Campano, učený muž z amalfském šlechtické rodiny, papežský legát v Sýrii, jehož Inocenc III. jmenoval kardinálem, přinesl do Amalfi tělo apoštola Ondřeje, jemuž už byl zasvěcen městský kostel. Díky získání relikvií a papežského jmenování, se amalfském chrámu dostává nové výsady, neboť od této chvíle se nazývá „katedrála“. Po přinesení ostatků se poprvé kostel nazývá „*ecclesia maior*“ zatímco ještě před pár lety se objevoval rovněž název „*ecclesia mater*“.

Interiér dómu

Promlouvá stylem pozdního baroka. V letech 1690-1724 prošel restaurováním, které uskutečnil Arcangelo Guglielmelli, nejslavnější architekt té doby. Trojlodní interiér, ve tvaru latinského kříže, je rozdělen dvaceti pilíři. Strop z počátku XVIII. století, zdobený zlatými kazetami, jež jsou dílem neapolského řezbáře Francesca Goriho, dává ve čtyřech velkých obrazech, - jejichž autorem je Solimenův žák Ondřej

z Asty -, číst svědectví „jednoho ze Dvanácti“: bičování sv. Ondřeje, jeho ukřižování, zázrak many a obraz světce vyvýšeného na kříž. Od stejného autora pochází i obraz na hlavním oltáři, po jehož stranách jsou dva mozaikami zdobené ambony z konce XII. století. Obdiv si zaslouží i starobylá křtitelnice z červeného egyptského porfýru, pocházející z Paestum, která spočívá v první kapli nalevo. Z levé lodi, mezi čtvrtou a pátou kaplí, vede schodiště do krypty.

Krypta dómu

Byla vybudována v roce 1253 a obnovena v roce 1719. Stěny schodiště zdobí obrazy: Madony s Dítětem, sv. Jana a Ondřeje a Pieta ze XVI. století.

Oltáři, jehož autorem je Domenico Fontana, vévodí bronzová socha sv. Ondřeje, vytvořená Michelangelem Naccherinem a věnovaná španělským králem Filipem III., přičemž oltární architráv uzavírají dvě mramorové sochy – sv. Štěpána a sv. Vavřince s dílny Pietra Berniniho.

Pod oltářem se uchovávají relikvie svatého apoštola Ondřeje, přenesené v roce 1208 kardinálem Pietrem Capuanem při návratu ze Svaté země. Kostí sv. Ondřeje, uložené v nádherně zdobeném relikviáři, vydávají zvláštní substanci, zvanou *'mana'*.

Nejslavnější poutníci a zázrak many

Mezi nejslavnějšími poutníky, kteří v minulých staletích překročili práh dómu v Amalfi, historikové uvádějí návštěvu královny Jany z Neapole s manželem Ludvíkem a pár staletí nato pouti španělských vicekrálů.

Mezi nesčetnými poutníky je třeba připomenout sv. Brigitu Švédskou, patronku Evropy, která se na hrobě sv. Ondřeje modlila v roce 1366, snad právě v den jeho svátku, 30. listopadu, na závěr své pouti po jižní Itálii. Ještě předtím však jedna starobylá i místní tradice uvádí, že k hrobu sv. Ondřeje připutoval i sv. František z Assisi.

Zástupy zbožných ctitelů svatého patrona Amalfi se ještě rozrostly počínaje 29. listopadem 1304, v důsledku tzv. *'zázraku many'*, kdy jeden starý poutník, vracející se ze Svaté země, si povšiml, že z vázy nad urnou světce vyvěrají jakoby gumovité bublinky podobné jinovatce. Od tohoto okamžiku byly relikvie přemístěny tak, aby se mana, během svých častých výlevů, mohla díky kanálku uchovávat. Amalfští tento jev chápou jako znamení, že apoštol nad nimi drží svou ochrannou ruku. Nádobu je položena na hrobě světce v kryptě dómu.

Bronzová brána dómu

Vstupní brána dómu byla ulita v Konstantinopoli v roce 1066 a katedrále přímořské republiky, svému rodnému městu ji daroval bohatý obchodník Pantaleon z Maura. Do této konstantinopolské série patří i dvě brány baziliky sv. Marka v Benátkách, rčená sv. Klementa, a ta, kterou daroval Leo z Molina, kurátor baziliky v letech 1112-1138. Tepaným křídlem brány vévodí kříž, připomínající Ježíšovu oběť, skrze niž se člověku dostalo věčné spásy. Čtveřice kazet znázorňuje přimluvu Panny Marie a svatých, kteří orodují za Církev u Krista, aby dal člověku vstoupit do chrámu, tedy do Božího království.

Rajský klášter

Byl vybudován v polovině XIII. století (1266-1268) učencem a filantropem Filipem Augustaricciem, arcibiskupem Amalfi. Rozkládá se poblíž starobylé baziliky sv. Kříže. Arcibiskup měl v úmyslu vytvořit hřbitov, kde by kosti mrtvých mohly znovu vyrašit, podle dogmatu o vzkříšení, jako ráj, a odtud také název kláštera.

Prameny říkají, že jako první tu byl pohřben arcibiskupův bratr Jan, který zemřel v roce 1282, jenž skoro čtyřicet let působil jako soudce svého města a je autorem reformy *Consuetudines Amalphiae*. S pohřbíváním na tomto místě se ustalo počínaje XVI. stoletím. Z kláštera je rovněž nádherný výhled na věž dómu.

Bazilika sv. Kříže

Nejvznešenější stavbou starobylé přímořské republiky Amalfi je tzv. „druhotná katedrála“ – bazilika sv. Kříže. Původní struktura stavby pochází ze VI. století. Původně byla zasvěcena Nanebevzetí Panny Marie a svatým Kosmovi a Damiánovi.

Architektonicky byla původně trojlodní bazilikou. Bazilika sv. Kříže, svou klasickou formou dávných

křesťanských chrámů, tvořila po staletí jediný architektonický komplex s katedrálou. Dnes se v ní nachází dómské muzeum.